

ne. Kampen blev ført viljefast til ende, og i et samspil med de allierede tabte tyskerne afslutningsvis krigen. Men byen Grindsted, den gjorde, hvad den kunne. Der er med andre ord tale om det, som mange besættelseshistorikere kalder et rendyrket stykke konsensushistorie. Og ikke nok med det: Udstillingen er dårligt formidlet. Fraset enkelte skrubbudser af ovennævnte karakter er kommentardelen i *Krigens Monumenter* imidlertid en absolut vederhæftig fremstilling.

I alt har Anders Bjørnvad været i stand til at lokalisere hen mod 2.100 monumenter og fredede grave i Danmark med tilknytning til Anden Verdenskrig. Der er uden tvivl tale om et standardværk, hvad angår registranten. Det er i øvrigt en skam, at registranten ikke tillige er udgivet i elektronisk form. Som forfatteren selv gør opmærksom på, kan man næppe forvente, at alt er med, selv om indsamlingsarbejdet er gennemført aldeles minutøst. De nye oplysninger, der måtte indløbe fremover, ville kunne føjes til løbende, såfremt registranten også var udgivet elektronisk. Men det kan altså ikke lade sig gøre i dens nuværende form. Bogen bør naturligvis være at finde i ethvert museums og arkivs håndbibliotek. Ud fra et erindringspolitisk sigte bør den imidlertid suppleres med læsning af Claus Bryld og Anette Warrings ovennævnte bog.

Rasmus Mariager

Alan Hjorth Rasmussen: *Tand for tunge. Modstandskamp i Gundsø 1940-45. Secret Intelligence Service i Danmark 1941-45.* (Fjordmuseet, 1998). 208 s., 205 kr.

I forbindelse med halvtredsåret for befrielsen udkom en hel stribe nye bøger om besættelsen. En af disse var *Tand for tunge*, der blev udgivet af Fjordmuseet.

Baggrunden for at udgive bogen var et ønske om at give borgerne i Gundsø et indblik i den lokale modstandskamp. Bogen falder i tre dele. Den første del har et udpræget lokalt sigte og skildrer modstandsbevægelsen i Gundsø Kommune. Den anden del fortæller den dramatiske historie om Margrethe Harboe, som var bosat i området, og den sidste del skildrer den engelske militære efterretningstjenestes aktiviteter i Danmark.

De fem sogne, der i 1970 kom til at udgøre Gundsø Kommune, var under krigen et udpræget landbrugsområde med Roskilde som nærmeste større by. Der eksisterede i Gundsø hverken industri af betydning eller vitale jernbanelinier. Heller ikke den tyske værnemagt mærkede borgerne meget til. Dette betød også, at kun én sabotageaktion af betydning fandt sted. I august 1943 blev Herringløse Maskinsnedkeri, der fabrikerede møbler til Tyskland, således sprængt i luften. Aktionen havde dog ikke deltagelse af folk fra Gundsø, men blev til i samarbejde mellem BOPA, en agent fra den engelske sabotageorganisation SOE (Special Operations Executive) og modstandsfolk fra Roskilde. Ud over denne aktion foregik der i området en del våbenmodtagelser. Disse modtagelser blev foretaget af folk udefra med undtagelse af nogle lokale, der fungerede som dækningsgruppe. I 1944 og 45 kom der gang i modstandsarbejdet, og der blev oprettet fem militære ventegrupper, hvis oprettelse, organisering og aktiviteter i befrielsesdagene skildres indgående.

Den første del af bogen har næppe megen interesse for en bredere kreds af læsere. Selv om modstandskampen for de implicerede var farlig, virker begivenhederne i Gundsø, set i det store perspektiv, trods alt betydningsløse. I bogens forord kan man læse, at meningen med beskrivelsen af modstandskampen er at give den yngre generation en bedre forståelse af besættelsesårene illustreret

gennem lokale eksempler. Dette formidlingsigte forfejles. Dels kræver bogen et forudgående kendskab til perioden, som eksempelvis gymnasieelever næppe besidder, og dels er emnet for snævert. I denne sammenhæng havde det været ønskeligt med en bredere tilgang til emnet, hvor eksempelvis hverdagshistorien spillede en større rolle.

Bogens anden del handler om Margrethe Harboes dramatiske historie. I 1930'erne havde hun som meddeler for politiet kontakt til danske nazistkredse omkring DNSAP's stifter Cay Lembcke. Ubegrundede rygter i lokalsamfundet om hendes nazistiske sympatier kom ellers til at forfølge hende resten af livet. Først og fremmest fordi hun under besættelsen åbnede sit hjem for tyske officerer. Hendes sympati for Værnemagten var dog et skalkeskjul, som dækkede over hendes spionagevirksomhed, der bragte hende i kontakt med den engelske efterretningstjeneste. Harboes historie er fascinerende: dobbeltlivet i lokalsamfundet, spionagen og en dramatisk flugt til Sverige. Forfatteren har her, som i resten af bogen, foretaget en flittig kildeindsamling, men kilderne er i forhold til Harboes historie temmelig fragmentariske, og desværre kunne forfatteren ikke få adgang til hendes privatarkiv. Selv om Harboes historie er elementært spændende, fremstår denne del af bogen noget ujævn. Et forhold, der først og fremmest må tilskrives det begrænsede antal kilder.

I bogens tredje og mest interessante del skildres den engelske militære efterretningstjenestes aktiviteter i Danmark. At SIS (Secret Intelligence Service) var aktiv i Danmark, har længe været kendt, men mærkeligt nok har ingen nogen sinde undersøgt det nærmere. Interessen har først og fremmest været rettet mod SOE.

Også i forbindelse med undersøgel-

sen af SIS har der været problemer med restriktiv arkivlovgivning, men på trods af, at forfatteren ikke har kunnet få adgang til de engelske arkiver, er det imponerende, hvor meget der alligevel kan siges om SIS' aktiviteter her i landet. Først og fremmest på baggrund af oplysninger fra Stockholmsarkivet samt materiale fra den tyske kontraspionage lykkes det at påvise, at SIS' operationer i Danmark var betydeligt mere omfattende end hidtil antaget. Således opererede SIS ikke kun i Danmark efter aftale med SOE, men også på egen hånd, og i 1943 ekspanderede SIS sit netværk med over 50 meddelere. Organisationens største succes blev dog opnået før ekspansionen i 1943, da det lykkedes at indhente vigtige oplysninger om Tysklands raketvåbenprogram.

Et af de mest interessante aspekter i bogen er skildringen af SIS-agenternes mange brud på sikkerhedsregler. Det er forbavsende, at man drev efterretningsarbejde under så farlige omstændigheder og samtidig tilsidesatte helt basale sikkerhedsforanstaltninger. Dette resulterede da også i, at mange af personerne omkring SIS blev arresteret, og flere af dem blev henrettet.

Konstruktionen med at dele bogen op i tre dele, som ikke har ret meget med hinanden at gøre, betyder, at *Tand for tunge* får en ujævn struktur. Det havde været bedre, hvis forfatteren havde koncentreret sig om SIS og eventuelt udgivet den lokalhistoriske del i en selvstændig udgivelse. Dette skal dog ikke overskygge, at afsnittet om SIS er et vigtigt bidrag til forståelsen af det militære efterretningsarbejde i Danmark under Anden Verdenskrig.

Claus Bundgård Christensen

Helge Hagemann: *Under tvang. Mine-rydningen ved den jyske vestkyst 1945*. (Akademisk Forlag, 1998). 111 s., 168 kr.